

кольору прояснюють вишивку і надають їй золотавого відблиску.

Для вишивок Закарпаття характерним є мотив «кривуля» у різних техніках виконання. Кольорова гама вишивок широка: червоне поєднується з чорним (при цьому виділяється один колір – чорний або червоний), використовуються як білі, так і багатоколірні орнаменти.

Вишивка відбиває живописну, графічну й орнаментально-композиційну культуру народу. Разом з тим вона є результатом як матеріально-практичної, так і духовної діяльності людей. У ній міститься інформація про орнамент, композицію, колорит, вона охоплює і сферу знань, естетичні погляди, смаки, а також звичаєво-обрядові аспекти, етичні переконання тощо [2, с.71].

Вишивка – це не тільки художнє оформлення речей, а й своєрідне світобачення, відтворене специфічними художніми засобами. У вишивці найглибше відображене орнаментальне багатство народного мистецтва, воно дає численні зразки геніальних композицій, неперевершених за рівнем художнього трактування в інших видах народного мистецтва.

Сьогодні вишивка розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції – естетичну, пізнавальну, комунікаційну. Цей показовий вид мистецтва, який зберіг, доніс до нас і стверджує подальший розвиток орнаментальної, графічної, живописної культури народу[1,с.156].

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є.А.Антонович, Р.В. Захарчук-Чугай, М.Є. Станкевич. – Львів: Світ, 1993. – 272с.
2. Кара-Васильєва Т.В. Українська народна вишивка / Т.В. Кара-Васильєва, А.О. Заволокіна. – Київ: Либідь, 1996 – 96с.
3. Зельська І. Українська вишивка / І.Зельська. – Торонто: Вінніпег, 1981.
4. Ганжа П.О. Таємниці українського ремесла / П.О. Ганжа. - Київ: Мистецтво, 1996 – 192с.
5. Кара-Васильєва Т.В. Українська вишивка / / Т.В. Кара-Васильєва, А.Д. Чорноморець. – Київ: Либідь, 2002 – 160с.

*Ільченко Дар'я
(Полтава, Україна)*

ФІТОМОРФНІ МОТИВИ У СУЧАСНІЙ ВИШИВЦІ

Останні декілька років, і в повсякденному одязі і у весільному вбранні набувають широкої популярності моделі з елементами традиційної української вишивки. Як серед чоловіків так і серед жінок. Фітоморфні мотиви – дерева, квіти, трави – міцно вкорінений у традиційній свідомості українського народу, які використовуються та залишаються актуальними та незамінними у сучасному виконанні вишивки.

Метою статті є спонукання сучасного покоління на використання та виконання у сучасній вишивці фітоморфних мотивів, так як вони несуть в собі не лише гармонію та красу, а й розвиток особистісних якостей у всіх

його проявах.

Актуальність даної проблеми є те, що потрібно повертати та розвивати вироби з традиційною українською вишивкою в сучасних моделях у фітоморфних мотивах. Із виконанням традиційних елементів вишитих виробів, які починають виготовляти у рослинному орнаменті, із задоволенням та почуттям власної гідності з часом прийде і почуття гідності і поваги, що живуть у своїй країні та почнуть нею пишатися.

Відомий український дослідник народної орнаментики М. Селівачов вважає, що рослинне осмислення назв більшості візерунків, навіть найбільш геометризованих та абстрактних, належить до її специфічних рис. Це зауважували й інші [1].

Історію багатьох фітоморфних мотивів можна простежити з X–XIII ст., хоча найбільшого поширення рослинні мотиви набули у XVIII – на початку XX ст. під впливом професійних стилів – бароко, рококо. Серед них – квіти, зображені в розкритому вигляді, начебто в розрізі, що характерно саме для українського народу, в'юнки стеблини, дерева, вазони і букети. Образ квітучої рослини (узагальнений або конкретний – сосни, берези, вишні, калини) в народній вишивці не тільки українців, а й росіян і білорусів, генетично пов'язаний з язичницьким культом дерев. Він символізує вічно живу природу, універсальні закони світобудови.

Рослинна орнаментика, що увібрала в себе все багатство і розмаїття форм рослинного світу, далі розвивалася шляхом наближення до своїх реальних прообразів. Наприкінці XIX – на початку XX ст. цьому посприяла поява різнобарвних фабричних ниток, анілінових барвників. У стримані одно-двоколірні традиційні вишивки (шиті білими нитками по білому полотну, червоні з додаванням чорного або синього кольорів) увійшла поліхромія [3].

Творчість сучасних майстрів виявляє їх глибокий зв'язок з традиціями народної вишивки, збереження і подальший розвиток її художньо-образної структури. Головне те, що сучасна вишивка зберігає свій духовний світ, поглиблює образну змістовність і доводить, що народне мистецтво, як і народна пісня, – це велике надбання нашої культури [5].

Окрему цікавість становлять орнаменти на тканинах, зокрема на одязі, оскільки їхня символіка зберігає нарівні з глибокою архаїкою також і відображення тих процесів, які відбувалися в етнічній культурі українців та в українському суспільстві впродовж останніх кількох століть і особливо в XIX–XX ст.

Дослідники вишивок на одязі відзначають, що для українців характерна відсутність повного зображення дерев та кущів в орнаментальних мотивах, натомість ціле замінюють частиною – квітами, листям, гілками. Тому зображення дубового листа можемо пов'язати із символікою дуба, який був сакральним деревом слов'янського світу, символом життя, сонця, вічності буття, довгого віку та структури

світобудови («світовим деревом»). У даному разі таке зображення могло виступати як загальне побажання здоров'я, довголіття; вишите на плечових уставках жіночої сорочки, воно могло підсилювати руку, надавати їй міцності. Орнамент «дубове листя» міг слугувати їй оберегом від лиха.

Оберегом можемо вважати й орнаменти, пов'язані з хвойними рослинами: «сосонки», «ялинки». Іноді самі зображення нічого спільного з хвойними деревами не мають, приміром, мотив «сосонки» більше подібний до меандру. Тому ми припускаємо, що в даному випадку символіка мотиву може виводитися з поняття «вічність», «безкінечність» (що є основним значенням меандру), а за аналогією з вічнозеленою хвоєю сосни могло привести до появи подібних назв. Крім того, хвойні дерева здавна є оберегами від «нечистої сили», що також могло спричинити використання їх в орнаментах вишивки на одязі.

Що стосується хмелю, то споконвіку цю рослину пов'язують як із креативними міфами, так і з виокремленням різних пір року. Хміль – давня священна рослина, яку використовували для виготовлення ритуальних напоїв; в українському фольклорі він зазвичай символізує пишність, буйня, розквіт, молодість («буйний хміль», «хміль зелененький»). Хміль у вишивках на сорочках часто бачимо не лише на плечових уставках (поликах), а й на подолі, завершуючи нижній рівень одягу, таким чином забезпечуючи зв'язок людини із землею.

Одним із вельми поширених орнаментів стає мотив «виноград» («виноградна лоза», «горішками виноград» тощо), який і досі є одним із найчастіше вживаних у вишивках на одязі майже всіх регіонів України. Цей мотив, за нашими спостереженнями, досить поширений на правому березі Дніпра, в південних регіонах України, на Буковині (там вважають, що це вплив молдавських традицій). В українській орнаментиці символіка мотиву «виноград» також може виводитися із християнської символіки і, зокрема, з іконографії доби раннього українського бароко, коли поширюються і стають популярними сюжети «Христос – виноградна лоза», «Христос у винограднику», «Христос у точилі», а сама виноградна лоза та виноградні грона з листям стають невід'ємними деталями архітектурного декору. У християнстві це один із найпоширеніших символів, де Христа уособлює виноградна лоза, учнів – її пагони [4].

Такий мотив, як «троянда», «рожа», «ружа», «хрещата ружа», теж можна віднести до своєрідних нововведень в орнаментиці вишивок на одязі. Дослідники виводять її походження з геометричних орнаментів шляхом ускладнення хрестиків, розеток, дехто, зокрема Г. Павлуцький, вбачає в цьому мотиві близькосхідні впливи. Можливо, саме через велику варіантність назв цього орнаменту можна припустити, що спершу це були справді геометричні орнаменти, які поступово, під впливом загальнокультурних тенденцій видозмінилися до спочатку схематичного, а потім натуралістичного зображення квітки троянди, хоча варто зауважити, що назва «рожа» належить в Україні не лише до троянди, яку ще

називають «ружа», а й до шипшини та рослини, яку всі знають під назвою «мальва».

Ще один із рослинних мотивів, які входили до найпоширеніших серед вишивок є мотив «полуниці», «полуничник» або «суниці». Солодкі плоди, ягоди у фольклорі є образом кохання. Крім того, «дерево, гілки, рослини з плодами та ягодами, що часто зустрічалися в орнаменті є символом благополуччя». Тобто популярність мотиву «полуниці» може впливати саме з фольклорних джерел. Наявність такої вишивки на рукавах сорочки могла бути побажанням щастя, любові, багатства [2].

Із символікою ягід можемо співвіднести й такий популярний нині мотив вишивки, як «калина». На Україні вона здавна вважалася символом любові, щастя, багатства, краси й надії. Калина символізувала жінку «у повній силі» і була невід'ємною частиною шлюбної обрядовості.

Барвінок як вічнозелена рослина є символом вірності, волошки символізували скромність і ніжність; червоні садові маки означали красу й молодість.

Двоколірні фіалки та фіалки різних кольорів означали веселощі й радість, поєднання «в парі», а лісові фіалки – тугу. Лілея як квітка, присвячена Діві Марії, означала чистоту й невинність, через що, можливо, стала популярна як мотив для вишивання дівочих сорочок. Така «наука» про окрему символіку квітів поступово переходила з міста в сільське середовище і там уже перепліталась із фольклорними мотивами. Цей процес супроводжувався поширенням рослинних орнаментів типу «брокар», які поступово стали домінувати у вишивках на одязі центральних та південних регіонів України.

Сучасна українська вишивка є складним та багатогранним явищем, яка постійно розвивається в сфері традиційно-побутового, самодіяльного мистецтва та творчості художників-професіоналів [5].

І на сьогодні фітоморфні мотиви вишивки не втратили своєї актуальності. Ті ж весільні церемонії не проходять без підношення хліба-солі. Адже хліб кладуть на розшитий рушник. Вишивкою прикрашають урочисті одягу для хрещення малят. Одне слово, вишивка – це таке вид народної творчості, ніколи не втратить свою популярність.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Ковальчук О. В. Українське народознавство / О. В. Ковальчук. – К.: Освіта, 1994. – С. 141-142 с.
2. Основні мотиви українського народного орнаменту [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainica.org.ua/ukr/traditions/193-57/1456-1456>.
3. Расіне О. Орнамент усіх часів і стилів / О. Расіне. - М. : Біле місто, 2007. – 719 с.
4. Селівачов М. Р. Українська народна орнаментика XIX–XX ст. (іконографія, номінація, стилістика, типологія): автореф. на ступ. док. Мистецтвознавства: спец. 17.00.06 Мистецтвознавство / М.Р. Селівачов. – К., 1996, – 20 с.
5. Українська культура: Лекції за ред. Дмитра Антоновича / Упор.

С. В. Ульяновська; Вст. ст. І. М. Дзюби; Перед. слово М. Антоновича; Додатки С. В. Ульяновської, В. І. Ульяновського. – К.: Либідь, 1993. – 592 с.

*Шишова Оксана
(Полтава, Україна)*

ОСНОВНІ ВИДИ ТЕХНІК У ПОЛТАВСЬКІЙ ВИШИВЦІ

На сьогоднішній день дуже актуальним є звернення українського народу до своїх традицій. Одним із видів народного мистецтва є вишивка. Звичай одягати вишитий одяг підносить національну свідомість українців.

Кожен регіон України має свої характерні техніки вишивання та колорит.

Народна художня вишивка України при своїй єдиній стильовій основі дуже різноманітна. В кожній області вона має свої відмінності.

Особливістю полтавської вишивки є поєднання рослинного, рослинно-геометричного та геометричного орнаментів, використання мотивів, характерних для даної місцевості. Майстрині нашого краю дуже любляли у своїх роботах зображати барвінки, зозулю, ламані дерева та гілки. А основою геометричного орнаменту були найпростіші фігури, такі як трикутник, ромб, квадрат, скісний і прямий хрест та різноманітні зірчасті мотиви. Саме такі поєднання і комбінації створюють розмаїтість та величезну кількість варіантів композиційних побудов. І саме в цьому поєднанні виникає така особливість як безперервний ритм руху композиції, тому дуже важко знайти її початок чи визначити кінець. Це певний ланцюг, у якому одні елементи є частинами інших. Такі вишивки зачаровують не тільки своєю красою, але й бажанням розгледіти в них кожний елемент, проникнути у сутність кожного узору.

Також полтавські вишивальниці використовували характерні техніки, а саме техніки наскрізного вишивання. Серед них: «вирізування», «виколювання», «довбанка». Але найбільш класичною для Полтавщини є техніка під назвою «лиштва» або «лічильна гладь», пов'язана із точним прорахунком ниток полотна [1].

Мережка – один з цікавих засобів оздоблення тканин. Вона широко відома у вишивці багатьох народів, зокрема російського, білоруського, багато в чому нагадуючи мереживо. Мережка прикрашає сорочки, створюючи художній контраст ажурних узорів з полотном та рельєфною вишивкою. На Полтавщині існує багато видів мережок. Серед них вирізувана, затяганка, чисна. Особливо цікаві й різноманітні узори, а також орнаментальні композиції створюються чисною мережкою. Нею оформлюють пазушки чоловічих сорочок. Орнаментальні композиції зустрічаються як геометричні, так і рослинно-геометричні. Геометричні узори є результатом взаємних перехрещень діагональних ламаних ліній, ажурних ромбів, хрестиків, трикутників. Дуже популярна мережка з елементами «ключі», «зірки».